

การกำเนิดของรัฐตามที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา THE CONCEPT OF THE ORIGIN OF THE STATE IS BASED ON THE AGGAÑÑA SUTTA OF BUDDHISM

กรุณา มธูลาประรังสรรค์*, ทองใบ ธีรานันทงกูร, พระมหาจิรติปต์ อาจิตตปุณฺโญ และ เจริญ ทุนชัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย,

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย,

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย และ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

Karuna Mathulapransan*, Thongbai Dhiranandankura, PhramahaJiratip Ajittapoonyo and Charoen Thunchai

Mahamakut Buddhist University Sirindhorn Rajavidyalaya Campus,

Mahamakut Buddhist University Sirindhorn Rajavidyalaya Campus,

Mahamakut Buddhist University Sirindhorn Rajavidyalaya Campus and

Mahamakut Buddhist University Sirindhorn Rajavidyalaya Campus

*Corresponding Author E-mail : Karunamathulap@gmail.com

(วันที่รับบทความ : มีนาคม 4, 2568 ; วันที่แก้ไขบทความ : เมษายน 9, 2568 ; วันที่ตอบรับบทความ : เมษายน 10, 2568)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการรัฐศาสตร์เชิงพุทธเรื่อง “การกำเนิดของรัฐตามที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา” เบื้องต้นกล่าวถึงแนวคิดเรื่องกำเนิดของรัฐของนักคิดชาวตะวันตกใน 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีศาสนภาพ ทฤษฎีธรรมชาติ ทฤษฎีเทวสิทธิ์ และทฤษฎีสัญญาประชาคม ติดตามมาด้วยทฤษฎีแนวคิดเรื่องกำเนิดของรัฐในพระพุทธศาสนา ที่มีกล่าวถึงในอัครคัมภีร์ สุตตันตปิฎก ทีมนิกาย ปาฎิกวรรค ซึ่งเป็นทฤษฎีที่สอดคล้องกับทฤษฎีสัญญาประชาคมของนักคิดในฝ่ายประเทศตะวันตกทั้ง 3 คน คือ ฌ็อมส์ ฮอบส์, จอห์น ล็อก และฌอง ฌาคส์ รูสโซ เพียงแต่ว่าทฤษฎีสัญญาประชาคมของพุทธศาสนามีความเก่าแก่มากกว่าทฤษฎีของชาวตะวันตกกว่า 2,000 ปีเท่านั้นเอง

คำสำคัญ : กำเนิดของรัฐในพุทธศาสนา, รัฐศาสตร์เชิงพุทธ

Abstract

This academic article on political science entitled “The Concept of the Origin of State Based on the Aggañña Sutta of Buddhism”, first presented the Western concepts of the origin of state based on 4 theories i.e. The Divine Theory, The Force Theory, The Natural Theory and The Social Contract Theory. It was followed by the concept of the origin of states based on Aggañña Sutta in Dhiganikaya, Patikavagga of Suttanpitaka. This Buddhist theory was more or less in accord with the Western theories of the Contract Theories taught by Thomas Hobbes, John Locke and Jean-Jacques Rousseau. But the Buddhist theory was considered to be older than the Western philosophers for more than 2,000 years.

Keywords : Origin of State in Buddhism, Buddhism on Political Science

บทนำ

คำว่า “รัฐ” (State) ในความหมายทางรัฐศาสตร์ (Political Science) หรือทางการปกครอง (Public Administration) แตกต่างจากความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปบ้าง เช่น เวลาเราพูดถึง รัฐแคลิฟอร์เนียของสหรัฐอเมริกา รัฐพิหารของอินเดีย รัฐปาหังของมาเลเซีย เป็นต้น ในทางรัฐศาสตร์ ไม่ถือว่าที่กล่าวมานั้นเป็นรัฐ นั่นเป็นเพียงหน่วยการปกครองระดับย่อยของประเทศนั้นๆ เท่านั้น

“รัฐ” ในทางรัฐศาสตร์ ได้แก่ ดินแดนที่ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างถาวรภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน มีอำนาจทั้งภายในและภายนอกอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นรัฐจึงประกอบด้วย 1) ดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอน 2) มีประชากรจำนวน

หนึ่งอาศัยอยู่ร่วมกัน 3) อยู่ภายใต้กฎหมาย (รัฐบาล) เดียวกัน และ 4) มีอำนาจ (อธิปไตย) ทั้งภายในและภายนอกอย่างสมบูรณ์ หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ไม่มีฐานะเป็นรัฐ โดยเฉพาะองค์ประกอบที่ 4) กล่าวคือ ต้องมีอิสระในการกำหนดนโยบายทั้งภายในและภายนอกตลอดจนการดำเนินนโยบายนั้นๆ (กรุณา มธูลาภรังสรรค์, 2560 : 48)

ยังมีอีกคำหนึ่งซึ่งอาจทำให้เกิดความสับสนได้ จึงควรทำความเข้าใจไว้ด้วย นั่นคือคำว่า “ชาติ” แปลตามตัวอักษรว่าการเกิด ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Nation มาจากภาษาละตินว่า “Natio” แปลว่า การเกิด เหมือนกัน ความเป็นชาติอาศัยเผ่าพันธุ์ (Race) ขนบธรรมเนียมประเพณี (Tradition) ตลอดถึงความเชื่อถือในลัทธิศาสนาต่างๆ คนเชื้อชาติเดียวกันอาจเป็นพลเมืองของรัฐต่างกัน เช่น คนชาติไทยจะไปเกิดอยู่ที่ไหนก็ยังเป็นคนไทย แต่ในขณะที่เดียวกัน คนไทยที่อยู่ในสหรัฐอเมริกา ก็เป็นพลเมือง (ประชากร) ของสหรัฐอเมริกา คนไทยที่อยู่ในอังกฤษก็เป็นพลเมืองรัฐอังกฤษ แม้ความเป็นรัฐสิ้นสุดลง แต่ความเป็นชาติยังคงอยู่ตลอดไป เช่น พม่าเคยเสียอธิปไตยให้แก่อังกฤษ ในระยะนั้นความ เป็นรัฐของพม่าหมดไป แต่ความเป็นชาติของพม่าหาได้หมดไปด้วยไม่ (วิรัช ธีรพันธ์เมธี, ม.ป.พ. : 18-19)

ทฤษฎีกำเนิดของรัฐของฝ่ายตะวันตก

เมื่อเข้าใจความหมายของคำว่า “รัฐแล้ว” สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไป ก็คือ รัฐเกิดขึ้นได้อย่างไร ตามตำรา รัฐศาสตร์สมัยใหม่ได้กล่าวถึงทฤษฎีว่าด้วยกำเนิดรัฐ (The Origin of State) ตามแนวคิดของชาวตะวันตกไว้ หลากหลาย แต่ในที่นี้จะได้นำมากล่าวสัก 4 ทฤษฎี (อาณันท์ อาภาภิรม, 2545 : 29) คือ 1) ทฤษฎีเทวสิทธิ์ 2) ทฤษฎี แสณยานภาพ 3) ทฤษฎีธรรมชาติ และ 4) ทฤษฎีสัญญาประชาคม ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการกำเนิดรัฐของ พระพุทธศาสนาในลำดับต่อไป

1) ทฤษฎีเทวสิทธิ์ (The Divine Theory)

ในทางรัฐศาสตร์ถือว่า ทฤษฎีเทวสิทธิ์เก่าแก่มากที่สุดในส่วนที่เกี่ยวกับทฤษฎีกำเนิดของรัฐ ทฤษฎีนี้เชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดและสร้างรัฐ กล่าวคือ ในจักรวรรดิโบราณตะวันออก มีความเชื่อว่าผู้ปกครอง สืบเชื้อสายมาจาก พระเป็นเจ้า และพวกเขาก็เชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างระเบียบการปกครอง ขณะเดียวกันกลุ่มพวกคริสเตียนยุคก่อน ต่างเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างรัฐขึ้นมาปกครองมนุษย์เพื่อลงโทษบาปที่มนุษย์ได้กระทำไว้ ครั้นถึงสมัยกลางทฤษฎีเทวสิทธิ์ยังเป็นที่ยอมรับกันอยู่แม้ว่าจะเกิดการแย่งชิงอำนาจสูงสุดระหว่างพระสันตะปาปา กับจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ อันแสดงให้เห็นถึงความไม่ลงรอยกันในแง่ที่ว่า ผู้ปกครองได้รับมอบอำนาจโดยตรงจากพระเจ้าหรือจะต้องผ่านทางพระ สันตะปาปา

2) ทฤษฎีแสณยานภาพ (The Force Theory)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการปกครองมีจุดเริ่มต้นมาจากการเข้ายึดครองและการบังคับ นักปราชญ์สมัยก่อนมักถกเถียง กันว่ารากฐานของรัฐคือ ความอยุติธรรมและความชั่วร้าย ฉะนั้น ผู้ที่แข็งแกร่งกว่าจึงสามารถข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า และได้สร้างกฎหมายเหมือนหนึ่งว่าขอบด้วยกฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิของบุคคลอื่น แม้แต่กลุ่มพวกคริสเตียนสมัยก่อนนั้น อาทิ นักเขียนของศาสนาจักรในสมัยกลาง ถือว่า อาณาจักรโรมันได้ก่อตั้งขึ้นมาด้วยแสณยานภาพซึ่งทางศาสนาเห็นว่า เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่เห็นชอบด้วย

3) ทฤษฎีธรรมชาติ (The Natural Theory)

ชาวกรีกสมัยโบราณมีความเชื่อว่า มนุษย์ไม่อาจแยกตัวออกจากรัฐได้ ทั้งนี้เพราะพิจารณาเห็นว่ารัฐเป็น สิ่งจำเป็นในการดำรงอยู่ได้ของมนุษย์และขณะเดียวกันก็สามารถประสบความสำเร็จ มีชีวิตที่ดีได้ อริสโตเติลได้อธิบาย ว่า มนุษย์โดยธรรมชาตินั้นเป็นสัตว์ทางการเมือง ผู้ซึ่งสามารถสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง โดยการมีชีวิตอยู่ในรัฐ เท่านั้น มนุษย์ที่มีได้อาศัยอยู่ในรัฐนั้นจะไม่ใช่มนุษย์ แต่จะเป็นเทวดา หรือสัตว์ป่า อย่างใดอย่างหนึ่ง ฉะนั้นกิจกรรมทางการเมืองของมนุษย์จึงเป็นเรื่องของธรรมชาติ และมนุษย์กับการเมืองเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก

4) ทฤษฎีสัญญาประชาคม (The Social Contract Theory)

เนื่องจากทฤษฎีสัญญาประชาคมเป็นเจ้าของอำนาจของอริปไตย ได้รับความนิยมสูง ทำให้ทฤษฎีเทวสิทธิ์ หมดความสำคัญลงไป ทฤษฎีสัญญาประชาคมเป็นเจ้าของอริปไตยมีแนวคิดที่ว่า มนุษย์เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งรัฐ โดยวิธีการที่ ปัจเจกชนยินยอมพร้อมใจกันทำสัญญาประชาคม (Social Contract)

มีนักทฤษฎีที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลเกี่ยวกับทฤษฎีสัญญาประชาคมอยู่ 3 คน คือ ฌ็อง ฌัก รูสโซ, โทมัส ฮอบส์, จอห์น ล็อก และฌอง ฌาคส์ รูสโซ

(1) ทัอมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) เป็นชาวอังกฤษ ระหว่าง พ.ศ. 2131-2222 นักปรัชญาเมธีท่านนี้ ให้ความเห็นว่ามนุษย์มีสิทธิเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ แต่สภาพธรรมชาติเป็นสิ่งที่เลวร้าย เต็มไปด้วยความวุ่นวาย ผู้ที่แข็งแรงย่อมกดขี่คนที่อ่อนแอกว่า ทุกคนมุ่งแต่บำบัดความต้องการของตน โดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของบุคคลอื่น ชีวิตจึงเต็มไปด้วยความว้าเหว่ (Solitary) สกปรก (Nasty) และโหดร้าย (Brutish) ชีวิตมนุษย์นี้สั้นนัก (Short) ดังนั้น ถ้าจะให้ความปลอดภัยและสงบสุข มนุษย์จึงยินยอมเสียสิทธิของตนตามธรรมชาติให้แก่ผู้ที่เข้มแข็งกว่าและยกย่องให้เป็นหัวหน้า เพื่อให้ได้รับความมั่นคงปลอดภัย เป็นการตอบแทน เป็นเหตุให้เกิดมีผู้ปกครองหรือรัฐขึ้น

(2) จอห์น ล็อก (John Locke) เป็นชาวอังกฤษเหมือนกัน ระหว่าง พ.ศ. 2175-2247 ให้ความเห็นว่า ในสภาพธรรมชาติดั้งเดิมนั้น มนุษย์มีความสุขพอสมควร เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลและมีศีลธรรม สามารถเข้าใจกฎธรรมชาติ และใช้กฎนั้นเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ฟังพอใจที่จะอยู่ในสภาพธรรมชาติ เมื่อเวลาผ่านไป มนุษย์ก็ไม่มี ความแน่ใจในความสุจริตที่ได้รับ ด้วยเหตุผลที่มนุษย์จะต้องหาหลักประกันอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้ง ในที่สุดก็หาหลักประกันอย่างหนึ่งเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้ง ในที่สุดก็หาทางออกได้ คือ จัดตั้งผู้รับผิดชอบขึ้น ด้วยการทำสัญญา มอบอำนาจและหน้าที่ที่พวกตนมีอยู่ตามธรรมชาติให้แก่ผู้ที่ตนจัดตั้งขึ้น และผู้ที่ได้รับมอบอำนาจนั้นจะต้องปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบต่อประชาชนที่ตนมาจึงเกิดมีผู้ปกครองหรือรัฐขึ้น

(3) ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) เป็นปรัชญาเมธีชาวฝรั่งเศส ที่เกิดในสวิตเซอร์แลนด์ ระหว่าง พ.ศ. 2255-2321 ให้ความเห็นว่า สภาพธรรมชาติดั้งเดิมนั้นไม่น่าอยู่ มนุษย์จึงตกลงร่วมกันที่จะจัดตั้งชุมชนทางสังคมขึ้น เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งรูสโซใช้คำว่า General Will คือ ผลประโยชน์ของทุกคน ตามความเห็นของรูสโซเห็นว่า ปัจเจกชนทุกคนต่างยอมยกสิทธิของตนที่อยู่ตามธรรมชาติให้แก่อธิปัตย์ (Sovereign) จึงเท่ากับว่ายอมเสียสิทธิบางประการเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนใหญ่เอาไว้

ทฤษฎีการกำเนิดของรัฐในอัครคัมภีร์

ทฤษฎีสัญญาประชาคมของปรัชญาเมธีตะวันตก 3 คน คือ ทัอมัส ฮอบส์, จอห์น ล็อก และฌอง ฌาคส์ รูสโซ มีลักษณะใกล้เคียงกับทฤษฎีสัญญาประชาคมของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เพียงแต่ปรัชญาเมธีทั้ง 3 คนดังกล่าว เกิดหลังพระพุทธเจ้า 2,000 กว่าปี หรือจะพูดว่าพระพุทธเจ้าตรัสถึงทฤษฎีสัญญาประชาคมมาก่อนปรัชญาเมธีตะวันตกนานถึง 2,000 กว่าปีก็ได้ โดยตรัสไว้ในอัครคัมภีร์ ที่ขนิณาย ปาฏิการวรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 61-75)

1) อัครคัมภีร์มีที่มา คือ พวกพราหมณ์ในสมัยนั้นมีความคิดว่าพวกเขามีความสูงส่งกว่าพวกคนในวรรณะอื่น แต่พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็นว่าในทางประวัติศาสตร์แล้วพวกคนในวรรณะพราหมณ์ไม่สามารถอ้างว่าพวกเขามีความสูงส่งกว่าคนในวรรณะอื่นได้ เพื่อเป็นการแสดงถึงข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ พระพุทธองค์จึงทรงเล่าถึงความเป็นมาและเป็นไปของโลกและจักรวาลให้แก่การทวาทะ และวาทะธรรม ซึ่งเป็นพราหมณ์เข้ามาบวชเป็นสามเณรในศาสนาของพระสมณโคตมและถูกคนในวรรณะพราหมณ์อื่นๆประณามว่า ไม่รักศักดิ์ศรีของความเป็นผู้มีวรรณะสูงส่งที่เกิดจากปากของพระพรหมเข้ามาบวชอยู่ในวรรณะต่ำที่เกิดจากเท้าของพระพรหมอย่างพระสมณโคตม พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับสามเณรทั้งสองรูปถึงความความเป็นมาของโลกและจักรวาลตลอดจนถึงกำเนิดของสังคมและชนชั้นวรรณะว่าดังนี้

2) เมื่อโลกเกิดมาด้วยความร้อนจากดวงอาทิตย์ ซึ่งแผดเผาเป็นจุนวิจุณไปแล้ว ก็เกิดฝนตกใหญ่ท่วมนองเต็มไปหมดทั้งจักรวาล ต่อมาน้ำก็งวดลง พัฒนาขึ้นมาเป็นโลกอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน ต่อมาบรรดามนุษย์ที่ไปเกิดในชั้นอาภัสสรพรหม ซึ่งมีปิตุเป็นอาหาร มีรัศมีแผ่จากกายตนเอง สัตว์ไปได้ในอากาศ และอยู่ในวิมานอันงาม ได้พากันจุติลงมาเกิดในโลกซึ่งขณะนั้นอยู่ในความมืด ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ยังไม่ปรากฏ แต่อาศัยที่มนุษย์เหล่านั้นมีรัศมีแผ่จากกาย จึงพอมองเห็นได้ ต่อมาได้เกิดจันทรขึ้น มนุษย์เหล่านั้นจึงกินจันทรนั้นเป็นอาหาร ทำให้รัศมีกายของมนุษย์เหล่านั้นหายไป แล้วเกิดมีดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ขึ้นมาแทนและเกิดดวงดาวต่างๆเต็มท้องฟ้า กลางคืนกลางวันจึงเกิดมีขึ้นตามกัน

3) เมื่อมนุษย์เหล่านั้นกินจันทรเป็นอาหาร ร่างกาย (ซึ่งเคยเป็นทิพย์) ก็เปลี่ยนเป็นหยาบขึ้นทุกที ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏแตกต่างกันไป บางพวกก็มีผิวพรรณงาม บางพวกก็มีผิวพรรณไม่งาม ทำให้เกิดการดูหมิ่นเหยียดหยามกันขึ้น ทำให้จันทรหายไป เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมาเรียกว่า กระบิดิน(มีลักษณะคล้ายเห็ด) ขึ้นมาแทน มนุษย์เหล่านั้นได้กินกระบิดินเป็นอาหาร ร่างกายก็แข็งแรงมากขึ้นอีก ผิวพรรณก็แตกต่างกันในด้านความงามและความไม่งาม และเกิดการเหยียดหยามผิวกันขึ้นอีก

4) ต่อมากระปิตินก็หายไป เกิดเครื่องดินขึ้นมาแทน มนุษย์เหล่านั้นกินเครื่องดินเป็นอาหาร ร่างกายก็แข็งกล้าขึ้น ผิวพรรณก็แตกต่างกันไป และเกิดการเหยียดผิวกันขึ้นอีก ทำให้เครื่องดินหายไป และเกิดข้าวสาลีขึ้นมาแทน มนุษย์เหล่านั้นกินเครื่องดินเป็นอาหาร ร่างกายก็แข็งกล้าขึ้น ผิวพรรณก็แตกต่างกันไป และเกิดการเหยียดหยามผิวกันขึ้นอีก

5) ทำให้เครื่องดินหายไป และเกิดข้าวสาลีขึ้นมาแทน เป็นข้าวไม่มีราก ไม่มีกลีบ ขาวสะอาด กลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร และที่สำคัญก็คือ เก็บกินเท่าไรก็ไม่หมด เพราะเกิดขึ้นแทนกันอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาเมื่อมนุษย์เหล่านั้นได้กินข้าวสาลีเป็นอาหาร ร่างกายก็แข็งกล้าขึ้น ผิวพรรณก็แตกต่างกัน และที่พิเศษออกไปก็คือ มีเพศหญิงเพศชายปรากฏขึ้นในหมู่มนุษย์เหล่านั้นและเริ่มสมสู่กัน

6) การสมสู่กันในสมัยนั้น ถือว่าเป็นความชั่วช้าเพราะเป็นสิ่งแปลกที่ไม่เคยมีมาก่อน ผู้ใดสมสู่กันก็จะถูกประณามอย่างรุนแรง ทั้งยังถูกขับไล่ออกไป จะเข้าบ้านหรือมีคนไม่ได้ และโดยที่การสมสู่กันนี้เป็นสัญชาตญาณจึงทำกันอยู่เสมอ แต่ด้วยความละอายหรือหวาดกลัวจึงเป็นสาเหตุหนึ่งให้พากันสร้างบ้านเรือนเป็นที่กำบัง และเริ่มมีการเก็บข้าวสาลีมาสะสมไว้เพื่อบริโภคไปได้หลายวันแทนการไปเก็บเข้ากินเข้า เก็บเย็นกินเย็น อย่างที่เคยทำมา จึงกล่าวได้ว่าสภาพครอบครัวได้เกิดขึ้นแล้ว

7) เมื่อมีการสะสมเช่นนั้น สภาพข้าวสาลีก็นับเป็น ต้นที่เกี่ยวข้องแล้วก็ไม่มั่นคงใหม่งอกขึ้นมาแทน ปรากฏว่าทุ่งข้าวสาลีขาดเป็นตอนๆมีข้าวสาลีออกเป็นกลุ่มๆ มนุษย์เหล่านั้นจึงตกลงแบ่งข้าวสาลีกัน โดยแบ่งปันเขตแดนกันให้แน่นอน เมื่อมาถึงขั้นนี้ ก็ปรากฏว่าบางคนเป็นคนโลภ สงวนส่วนของตนไว้แล้วไปขโมยเอาส่วนของคนอื่นมาบริโภค เขาจึงจับขโมยนั้นลงโทษด้วยประการต่างๆ

8) การดำเนินคดี การประหารชีวิต และการทะเลาะวิวาทจึงเกิดขึ้น ทำให้สังคมวุ่นวาย จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องให้มีหัวหน้าเป็นผู้ปกครอง และเกิดรัฐขึ้นมา

9) ลักษณะของการเกิดของผู้ปกครองและของรัฐตามที่พรรณนาในอัครคัมภีร์ว่าดังนี้

“ครั้งนั้นแล พวกสัตว์ที่เป็นผู้ใหญ่จึงประชุมกัน ครั้นแล้วต่างก็รับทุกข์กันว่า พ่อเอ๋ยการถือเอาสิ่งของเป็นเจ้าของไม่ได้ให้จกปรากฏ การดิ้นรนจกปรากฏ การพูดเท็จจกปรากฏ การถือท่อนไม้จกปรากฏ

“ในเพราะบาปธรรมเหล่าใด บาปธรรมเหล่านั้นเกิดปรากฏแล้วในสัตว์ทั้งหลาย อย่างกระนั้นเลย พวกเราจักสมมติสัตว์หนึ่ง ให้เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวโดยชอบ ให้เป็นผู้ติเตียนบุคคลที่ความติเตียนโดยชอบ ให้เป็นผู้ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ ส่วนพวกเราจักแบ่งส่วนข้าวสาลีให้แก่ผู้นั้น....

“ครั้นแล้วสัตว์เหล่านั้นพากันไปหาสัตว์ที่สงวนมากกว่า น่าดูน่าชมกว่า น่าเลื่อมใสกว่า และน่าเกรงขามมากกว่าสัตว์ทุกคนแล้ว

“ จึงแจ้งเรื่องนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มาเถิดพ่อ ขอพ่อจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ จงติเตียนผู้ที่ควรติเตียนได้โดยชอบ จงขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบ ส่วนพวกข้าพเจ้าจักแบ่งส่วนข้าวสาลีให้แก่พ่อ....

“สัตว์นั้นผู้นั้นแลรับคำของสัตว์เหล่านั้นแล้ว จึงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ ติเตียนผู้ที่ควรติเตียนได้โดยชอบ ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบ ส่วนสัตว์เหล่านั้นก็แบ่งข้าวสาลีให้แก่สัตว์ที่เป็นหัวหน้า”

สรุปความตามที่พรรณนาอยู่ในอัครคัมภีร์ได้ว่า เมื่อถึงช่วงหนึ่งของวิวัฒนาการทางสังคม ประชาชนไม่สามารถทนอยู่ในสภาวะตามธรรมชาติได้ เนื่องจากการประกอบอาชญากรรม คือ มีการลักขโมยข้าวสาลีกัน มีการทำร้ายร่างกายกันในหมู่ประชาชน พวกเขาต้องการออกจากสภาวะตามธรรมชาติ จึงได้มาประชุมทำความเข้าใจว่ามีรัฐและมีผู้ปกครองขึ้นมาเพื่อให้มาทำหน้าที่สำคัญ 3 อย่าง คือ

1) ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ

2) ติเตียนผู้ที่ควรติเตียนได้โดยชอบ

3) ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบ

สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการสถาปนาให้เป็นผู้ปกครองของพวกเขานั้น ก็ถูกกำหนดไว้ 4 อย่าง คือ (สิริภพเหล่าตระกูล, ม.ป.ป. 106-107) คือ

1) ต้องเป็นผู้มีรูปร่างสง่างามยิ่งกว่าใคร (อิริยปติโร)

2) ต้องเป็นผู้ที่น่าดูมองดูดียิ่งกว่าใคร (ทสสนียตโร)

3) ต้องเป็นผู้ที่น่าเลื่อมใสยิ่งกว่าใคร (ปาสาทิกตโร)

4) ต้องเป็นผู้มีความสามารถยิ่งกว่าใคร (มเหสขตโร)

ส่วนประชาชนที่จะกลายเป็นผู้ถูกปกครองนั้นได้ยอมรับว่าจะรับผิดชอบในการจ่ายสิ่งตอบแทนอย่างที่เป็นสมัยนี้เรียกว่าภาษีให้แก่รัฐหรือผู้นำแต่ทว่าในสมัยนั้นยังเป็นสังคมเกษตรกรรมจึงเป็นการจ่ายส่วน “แบ่งข้าวสาละให้แก่อำนาจเป็นหัวหน้า” โดยมีข้ออธิบายไว้ในอรรถกถาของพระสูตรนี้ว่าให้ประชาชนจ่ายส่วนแบ่งของข้าวสาละคนละ 1 ทะนาน

รัฐมีกำเนิดมาจากสัญญาประชาคม

จากสาระสำคัญที่กล่าวมาในอรรถกถาสูตร จึงพอสรุปได้ดังนี้

(1) มนุษย์ในธรรมชาติดั้งเดิมนั้นอยู่กันอย่างมีความสุข ไม่เดือดร้อนด้วยปัจจัยใดๆในการครองชีพ กล่าวคือ มีอาหารทิพย์ นึกอยากกินอะไรก็อิ่มขึ้นมาเอง มีรัศมีสว่างไสวในตัว สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ และมีวิมานอยู่บรรยาศบริสุทธิ ไม่มีดวงอาทิตย์ ไม่มีดวงจันทร์ ไม่มีแม่มะทิ้งเพศชายเพศหญิง เพียงแต่เรียกรวมๆกันว่า “สัตว์” เท่านั้น

(2) ครั้นเวลาล่วงเลยไปนานแสนนาน ก็เกิดมีจันดลลอยอยู่บนน้ำทั่วไป ซึ่งมีลักษณะเหมือนนมสดที่เคี้ยวให้งวด มีสีและกลิ่นคล้ายเนยใส มีรสอร่อยดูจางผึ่ง สัตว์เหล่านั้นเห็นเข้าก็อยากกิน พอกินเข้าไปแล้ว อาหารทิพย์ก็ไม่มีอีกต่อไป รัศมีในตัวก็พลอยหมดไปด้วย ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์และดวงดาวต่างๆก็เกิดขึ้น ภายของสัตว์ก็เปลี่ยนจากละเอียดมาเป็นกายหยาบ มีผิวพรรณแตกต่างกัน บ้างก็สวย บ้างก็ขี้เหร่ การดูถูกเหยียดหยามกันก็บังเกิดขึ้น เมื่อมีการเหยียดหยามกัน จิตใจก็พลอยหยาบไปด้วย จันดลก็อันตรธานไป เกิดมีสะเก็ดดินขึ้นมาแทน มีลักษณะเหมือนเม็ดสัตว์เหล่านั้นก็ใช้กินเป็นอาหารสืบต่อมาเป็นเวลานานแสนนาน สะเก็ดดินก็หายไป แล้วก็เกิดมีเครื่องดินซึ่งมีลักษณะคล้ายผักบุ้งขึ้นมาแทน สัตว์ก็ใช้เครื่องดินเป็นอาหาร ร่างกายก็ยิ่งหยาบมากขึ้น การดูถูกเหยียดหยามก็รุนแรงยิ่งขึ้น นั้นหมายความว่า ความสุขซึ่งเคยมีมาในอดีตได้ลดลงตามลำดับ มีความทุกข์ความเดือดร้อนมาแทนที่ ก็เพราะความอยากหรือกิเลสของสัตว์

(3) ครั้นเครื่องดินหมดไป ก็มีข้าวสาละเกิดขึ้นโดยไม่ต้องไถ ไม่ต้องหว่านเกิดขึ้นมาเองและมีอยู่อย่างสมบูรณ์ สัตว์เหล่านั้นก็ใช้ข้าวสาละเป็นอาหารสืบต่อกันมา กินเท่าไรก็ไม่หมด เมื่อต้องการก็ไปเก็บมาพอกินแต่ละครั้ง ไม่มีการเก็บไว้หรือกักตุน เมื่อบริโภคข้าวสาละ ภายของสัตว์ก็ยิ่งหยาบกระด้างมากขึ้น มีเพศชายเพศหญิงปรากฏ ความใคร่ความกำหนัดก็เกิดติดตามมา และเริ่มมีเมถุนธรรม (เพศสัมพันธ์) พวกที่ไม่เคยมีเมถุนธรรม ก็ดูถูกเหยียดหยามพวกที่มีเมถุนธรรมว่า กระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควร ต้องตำหนิและขับไล่ออกจากหมู่คณะ

(4) พอนานเข้า ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ก็มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว เคยไปเก็บข้าวสาละมาประกอบอาหารเป็นคราวๆไป ก็คิดเก็บอาหารเอามาคราวละมากๆ มากักตุนเอาไว้ ความขัดแย้งแค้นแค้นข้าวสาละจึงเกิดขึ้น มีการเอารัดเอาเปรียบกัน เกิดมีโจรผู้ร้ายติดตามมา เมื่อถูกจับได้ เพื่อนมนุษย์อื่นๆก็พากันรุมทำโทษ สังคมเริ่มสับสนวุ่นวาย

(5) เมื่อความสุขที่เคยมีในอดีตได้หมดไป มีแต่ความทุกข์เข้ามาแทนที่ เพื่อหาทางกำจัดความทุกข์ความเดือดร้อนนั้น พวกมนุษย์จึงมาตกลงกันว่า “พวกเราควรสมมติผู้หนึ่งให้เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ให้เตือนผู้ที่ควรเตือนโดยชอบธรรม ส่วนพวกเราแบ่งข้าวสาละให้แก่อำนาจนั้น ผลของการตกลงกันทำให้ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ว่ากล่าว ไม่ต้องกังวลเรื่องทำมาหากิน เพราะเหล่าชนที่เลือกตนนั้นจะเป็นผู้หามาให้เอง ผู้ที่ได้รับการเลือกจะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง รักษาความสงบเรียบร้อย ลงโทษผู้กระทำความผิด ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ อำนวยความยุติธรรมให้เกิดแก่บุคคลทั่วไป

(6) ตอนท้ายของอรรถกถาสูตร พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่า “เมื่อเป็นเช่นนี้ คำว่า ‘มหาชนสมมติ’ ก็บังเกิดขึ้นเป็นอันดับแรก เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้าเป็นใหญ่ยิ่งในแผ่นดิน คำว่า ‘กษัตริย์ กษัตริย์’ จึงบังเกิดขึ้นเป็นอันดับสอง และเพราะผู้เป็นหัวหน้า ทำให้ผู้อื่นสุขใจ จึงเรียกว่า ‘ราชา ราชา’ เป็นอันดับสาม”

บทสรุป

จากสาระสำคัญในอรรถกถาสูตรดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเชื่อว่า “รัฐ” เกิดจากความสมัครใจของมนุษย์ โดยที่เริ่มแรกสังคมยังอยู่ในวงแคบ มนุษย์อยู่กันอย่างมีความสุข พอสังคมขยายวงกว้างออกไป ความสับสนวุ่นวายเกิดขึ้น ที่เคยอยู่กันอย่างมีความสุข ก็หาความสุขไม่ได้อีกต่อไป จำเป็นที่จะต้องร่วมมือยินยอมยกสิทธิที่ตนมีอยู่ให้แก่ “มหาชนสมมติ” เป็นผู้ใช้อำนาจนั้น กษัตริย์ที่ดี ราชาก็ดี ล้วนแต่เกิดจากการยอมรับของประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั้งสิ้น ทฤษฎีกำเนิดรัฐของพระพุทธศาสนาจึงสอดคล้องกับทฤษฎีสัญญาประชาคมของ

นักปรัชญาตะวันตกทั้ง 3 คน คือ ธอมัส ฮอบส์, จอห์น ล็อก และ ฌอง ฌาคส์ รูสโซ เพียงแต่ว่าทฤษฎีสัญญาประชาคมของพระพุทธศาสนามีความเก่าแก่มากกว่าทฤษฎีของชาวตะวันตกกว่า 2,000 ปีเท่านั้นเอง

เอกสารอ้างอิง

กรุณา มธูลาภรังสรรค์. (2560). *ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์* (Introduction to political science).

สมุทรสาคร : ย้าย COPY.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 11*.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิรัช ธีรพันธุ์เมธี. (ม.ป.พ.). *พุทธปรัชญาการปกครอง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ดวงแก้ว.

สิริภพ เหล่าตระกูล. (ม.ป.ป.). *พุทธศาสตร์การเมือง*. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก จำกัด.

อานนท์ อาภาภิรม. (2545). *รัฐศาสตร์เบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.